

Formålet med fredinga

Formålet med fredinga er å bevare den tidlegare tobakksbutikken Reimers & Søns eftf. som eit arkitektonisk og kulturhistorisk viktig eksempel på eit butikkinteriør frå mellomkrigstida.

Fredinga av interiøret skal sikre arkitekturen. Både hovudstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringa, så som rominndeling, opphavlege/eldre vindauge, dører, og andre bygningsdelar, materialbruk og overflater, skal oppretthaldast. Fast inventar skal bevarast som ein integrert del av interiøret.

Fredingsføresegner

Fredingsføresegnene er utforma i samsvar med formålet med fredinga og gjeld i tillegg til føresegnene i kulturminnelova om vedtaksfreda kulturminne frå nyare tid.

- 1. Det er ikkje tillate å rive, skade eller flytte det freda interiøret eller delar av det.*
- 2. Det er ikkje tillate å byggje om det freda interiøret. (Unntatt frå dette er eventuelle tilbakeføringar, jf. punkt 5, og eventuelt nytt fast inventar, jf. punkt 6.)*
- 3. Det er ikkje tillate å skifte ut bygningsselement eller materialar, endre overflater eller gjere anna arbeid ut over vanleg vedlikehald i det freda interiøret. (Unntatt frå dette er eventuelle tilbakeføringar, jf. punkt 5, og eventuelt nytt fast inventar, jf. punkt 6.)*
- 4. Alt vedlikehald og all istandsetting skal skje med materialar og metodar som er i tråd med eigenarten til interiøret og på ein måte som ikkje reduserer dei arkitektoniske og kulturhistoriske verdiane.*
- 5. Tilbakeføring til opphavleg eller tidlegare utsjånad og/eller konstruksjonar kan tillatast i særlege tilfelle så fram t tiltaket kan gjerast på eit sikkert, dokumentert grunnlag og etter dispensasjon frå kulturminnestyresmaktene.*
- 6. Nytt fast inventar som er naudsynt for drifta av lokalet, til dømes diskar, hyller og bord, kan tillatast så fram t tiltaket er reversibelt og underordnar seg det freda interiøret, og etter dispensasjon frå kulturminnestyresmaktene.*
- 7. Fast inventar som inngår i fredinga må ikkje skadast eller fjernast frå interiøret.*

Følgjer av fredinga

Lovheimel

Når det gjeld handsaminga av freda hus og anlegg, viser vi til kulturminnelova §§ 15a, 16, 17 og 18, samt fredingsføresegnene over.

Arbeid som krev løyve etter plan- og bygningslova, må i tillegg leggjast fram for kommunale styresmakter. Ver merksam på at løyve etter kulturminnelova må ligge føre før arbeid i tråd med plan- og bygningslova kan setjast i verk.

Vedlikehald

Det er eigaren som har ansvaret for det jamne vedlikehaldet av freda bygningar og anlegg. Det grunnleggjende prinsippet for vedlikehald av freda bygningar er å ta vare på mest mogleg av dei opphavlege eller eldre bygningselementa og detaljane som kledning, vindauge, dører, listverk og overflatehandsaming. Vedlikehald av freda bygningar og anlegg skal så langt som råd er, skje i samsvar med opphavleg utføring, teknikk og materialbruk og elles i samsvar med fredingsføresegnene.

For meir informasjon om vedlikehald og forvaltning av freda bygningar og anlegg, viser vi til informasjonsblada til Riksantikvaren.

Dispensasjon

Fredinga medfører at det må søkjast om løyve/dispensasjon til å setje i gang alle typar tiltak som går ut over vanleg vedlikehald, jf. kulturminnelova § 15a. Søknad om løyve skal sendast fylkeskommunen som avgjer om tiltaket kan iverksetjast, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om kva som blir rekna som vanleg vedlikehald, skal fylkeskommunen sameleis kontaktast.

Økonomisk tilskot

Det er høve til å søkje fylkeskommunen om tilskot til vedlikehald og istandsettingsarbeid.

Dersom det etter § 15a blir gitt dispensasjon med vilkår som verkar fordyrande på arbeidet, skal det gjevast heilt eller delvis vederlag for utgiftsauken, jf § 15a andre ledd.

Fylkeskommunen kan gi opplysningar om frist for innsending av og krav til søknad.

Kort karakteristikk av kulturminnet

Butikklokalet til den tidlegare tobakksbutikken Reimers & Sønns efft. ligg i Olav Kyrres gate 1, som er det søraustlege hjørnet av kvartalet som i dag utgjer kjøpesenteret Galleriet i sentrum av Bergen. Bygningen, teikna av arkitektane Fredrik Arnesen og Arthur Darre Kaarbø, vart oppført i 1927 som del av gjenreisinga etter bybrannen i 1916. Den fem etasjar høge bygningen har eit skjelett av armert betong og ein nyklassisistisk fasadearkitektur med joniske kolossalpilastrar. Bygningen vart reist med ei samanhengande rekkje butikklokale på gateplanet. Butikken rett nord for hovudinngangen mot Olav Kyrres gate husa

tobakksbutikken Reimers & Sønns eftf. frå bygningen var ny. Dette var ei tradisjonsrik verksemd, grunnlagt i 1847 og i drift heilt til 2003. Sidan då har butikklokalet romma ein kafé.

Lokalet målar rundt 3,5 x 9 m og fyller breidda av eitt fag av betongskjelettet og fasadearkitekturen. Lengst inne er eit lite bakrom delt av frå hovudrommet. Butikklokalet peikar seg ut ved at det framleis har i behald mesteparten av den opphavlege faste innreiinga frå 1920-talet. Det er ikkje kjent kven som var arkitekt for interiøret. Hovudelementa er ei stor hylle langs den eine langveggen og fyllingspanel på den motsette veggen. Kortveggen ut mot gata har eit stort vindaugsfelt og inngangsdør. Hovudkonstruksjonen i bygningen er synleg, med søyler og bjelkar av armert betong, pussa og måla. Innreiinga er utført i ulike typar edeltre med utskjeringar og intarsiadekor. Hovudpreget er ein lett, elegant og fantasifull nyklassisisme, der det mørke treverket med sirleg dekor står mot ein bakgrunn av lyse, glatte murflater.

For nærare skildring av kulturminnet viser vi til den vedlagte dokumentasjonsrapporten.

Vurdering av kulturminnet. Grunngeving for fredingsvedtaket

Butikklokalet til Reimers & Sønns eftf. har nasjonal kulturhistorisk verdi som eit godt bevart forretningsinteriør frå 1920-åra. Det er i dag eit svært sjeldsynt døme på butikkarkitektur frå denne perioden, og samstundes ein karakteristisk og arkitektonisk verdifull representant for mellomkrigstidas nyklassisistiske arkitektur.

Rommet har ein heilskapleg, raffinert og gjennomarbeidd utforming, med i hovudsak enkle hovudformer og materialverknader – mørkt treverk, lyse murflater – og ein måtehalden bruk av sirleg utforma dekorative detaljar som intarsia og utskorne arkitektoniske ledd, prega av ein fantasifull og kreativ bruk av former frå den klassiske arkitekturen. Materiale og handverk er av høg kvalitet. Denne «frie» nyklassisismen heng saman med ein arkitekturoppfatning der arkitekten vart sett som ein skapande kunstnar som stod fritt til å bruka dei arkitekturhistoriske førebileta på nye måtar, og med ein sans for arkitekturen som eit heilskapleg uttrykk, gjennomarbeidd til minste detalj.

Interiøret er godt bevart, og dei fleste innreiingselementa frå 1920-åra er enno på plass. Det har vore gjennom nokre endringar, men dei høyrer med til historia til butikken, og dei vart gjort på ein omsynsfull måte som berre i avgrensa grad endra på opplevinga av rommet. Den opphavlege disken, i same formspråk som resten av interiøret, vart fjerna rett etter nedlegginga. Dette skjedde etter Riksantikvarens samla vurdering av antikvariske og bruksmessige omsyn, der fjerning av disken vart sett som naudsynt for ein ny bruk av rommet. Disken er teken vare på og vil, om ynskjeleg, kunne monterast. Sidan 2004 har lokalet vore i bruk som kafé. Dei naudsynte tilleggga i den faste innreiinga er utforma med omsyn til det gamle interiøret og i samråd med kulturminnestyresmaktene.

Butikklokalet inngår også i ein større arkitektonisk og historisk heilskap. Det er samtidig med bygningen det ligg i og prega av dei same stilmessige hovudtrekka,

medan bygningen er ein del av det nye sentrumsstroket som vart reist etter bybrannen i 1916. Nyklassisismen er den dominerande stilen i området, samstundes som det rommar bygningar frå dei fleste stilretningane i mellomkrigstida. Butikkinteriøret er slik med på å utfylle eit verdifullt arkitekturhistorisk miljø – heilskapleg, men på same tid mangfaldig.

Lokalet er representativt for butikkinteriør frå mellomkrigstida. Ei rekkje andre forretningslokale, m.a. i Bergens nye sentrumsstrøk etter 1916-brannen, har vore innreia på same måte, med mørkt treverk, til dels rikt dekorert, sett opp mot lyse, pussa flater og synlege hovudkonstruksjonar.

Interiøret har i dag stor sjeldsynsverdi. Butikklokale er generelt prega av hyppige endringar, og det høyrer til unntaka at eit slikt interiør overlever såpass intakt gjennom trekvart hundreår. I Bergen sentrum er Reimers & Søns eftf. det best bevarte eldre forretningsinteriøret, og av dei mange butikkane i gjenreisingsstroket etter 1916-brannen, er det berre i eit par til at det i det heile finst bevart enkelte delar av den opphavlege innreiinga.

Reimers & Søns eftf. har òg ein vidare kulturhistorisk verdi som minne om ein viktig fase i byens og landets næringsliv: utviklinga av den moderne detaljhandelen og det spesialiserte forretningslokalet, og av butikken som eit viktig og karakteristisk element i det bygde miljøet og i det moderne kvardagslivet.

Myndet til Riksantikvaren

Det følgjer av kulturminnelova § 15 jf. § 22 at departementet kan frede byggverk og anlegg eller delar av dei av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Mynde til å gjere vedtak om freding er delegert frå Miljøverndepartementet til Riksantikvaren jf. forskrift av 9. februar 1979 § 12 nr.1 om fagleg ansvarsfordeling mv etter kulturminnelova.

Tilhøve til naturmangfaldlova

Ved utøving av offentlig mynde som råkar naturmangfaldet, skal prinsippa i naturmangfaldlova (lov av 19. juni 2009 nr. 100) §§ 8-12 leggjast til grunn. Sidan fredinga gjeld eit interiør, vil naturmangfaldet ikkje verte råka.

Lokalisering og eigedomstilhøve. Reguleringsmessig status

Fredinga omfattar eit interiør i første etasje i Olav Kyrres gate 1, ein forretningsbygning i sentrum av Bergen. Bygningen utgjer i dag ein del av kjøpesenteret Galleriet, og eigar er Galleriet kjøpesenter AS. Kaffelade Galleriet AS er leigetakar i lokalet til Reimers & Søns eftf.

Gjeldande reguleringsplan er enno planen for brannstrøket frå 1916, vedteken i 1917. Denne vert utfylt og supplert av Kommunedelplan Sentrum, vedteken i 2001. Eigedomen er på Plankart 2 til kommunedelplanen avmerka som «Bebyggelse i verneverdig kulturmiljø» og som «Verneverdige fasader». Det er ingen planføresegner som gjeld interiøra i bygningen.

Bakgrunn for fredinga

Hordaland fylkeskommune gjorde 22. oktober 2003 vedtak om mellombels freding av butikkinteriøret til tobakksbutikken Reimers, samt tilstøytande hall og utgangsparti. Vedtaket vart grunngeve med at butikklokalet skulle leigas ut til ny verksemd frå 2004, og at heile eller delar av interiøret då kunne bli fjerna frå butikklokalet. Det vart lagt avgjerande vekt på at dette interiøret var det siste av dei opphavlege butikkinteriøra som var att i kjøpesenteret Galleriet. Bak nyare installasjonar var interiøret intakt med mange fine kvalitetar, og det syntes å vere unikt i norsk samanheng. Det vart òg vist til retningsliner for nasjonal fredingspolitikk, som vektlegg varig vern av eit utval kulturminne og kulturmiljø med geografisk, sosial, etnisk og tidsmessig breidde (St.prp. nr. 1 (2003-2004)).

Vedtaket vart påklaga, av di det ville vere vanskeleg å selja verksemda når det ikkje var høve til å endra innreiinga av lokalet. Klagen vart delvis teken til følge av Riksantikvaren, ved at den mellombelse fredinga av den opphavlege butikkdisken vart oppheva. Dette vart grunngeve med at disken tok opp mykje plass og slik var til hinder for moderne bruksbehov i det tronge lokalet.

I januar 2004 fekk den nye leigetakaren av lokalet, kafeen Augustins Kaffelade, dispensasjon til fleire mindre endringar i lokalet, mellom anna fjerning av diverse mindre, nyare innreiingselement og tekniske installasjonar. Hordaland fylkeskommune la vekt på at det var «mindre viktig å ta vare på seinare tidars endringar og tillegg, då desse til viss grad vanskeliggjer oppfattinga av den stilistiske heilskapen som gjer butikken verneverdig». Det har sidan vore kafédrift i lokalet.

Utgreiing om saksgang og innkomne merknader

Det føreliggjande fredingsforslaget er ei oppfølging av den mellombelse fredinga. Melding om oppstart av freding vart, i samsvar med kulturminnelova § 22 nr. 1 send eigaren, leigetakaren i lokalet og kommunen i brev av 12. mars 2010. Samstundes vart dette kunngjort i avisene Bergens Tidende og Bergensavisen.

Det kom ikkje inn merknader til oppstartsvarselet. Det er likevel gjort ei større endring av omfanget på fredinga jamført med det som er mellombels freda, då trappehuset med inngangshall er teke ut av fredingsforslaget. Det skuldast ikkje ei ny vurdering av den kulturhistoriske verdien til desse romma, men er gjort for å få ei meir naturleg og konsekvent avgrensing av fredinga. Arkitektonisk, funksjonelt og historisk er butikkinteriøret ei eiga eining, medan trappehuset høyrer til sjølv bygningen og utgjer ein arkitektonisk heilskap saman med eksteriøret.

Fylkeskommunen har deretter utforma det føreliggande fredingsforslaget. I samsvar med kulturminnelova § 22 nr. 2 vart det 29. august 2014 sendt på høyring til partane i saka og lagt ut til offentleg ettersyn i Hordaland fylkeskommune og på fylkeskommunen sine nettsider www.hordaland.no. Dette vart kunngjort i avisene Bergens Tidende og Bergensavisen, samt i Norsk lysingsblad.

Det vart gitt ein frist på seks veker frå kunngjeringsdagen til å uttale seg. Fylkesutvalet i Hordaland fylkeskommune gjorde 20. november 2014 følgjande vedtak: «Fylkesutvalet sluttar seg til freding av lokalet til tobakksbutikken Reimers & Søns efft.» Det kom elles ikkje inn nokre merknader.

I medhald av kulturminnelova § 22 nr. 3 skal forslag om freding leggjast fram for kommunestyret før vedtak om freding blir gjort. Fredingsforslaget og innkomne merknader vart oversendt Bergen kommune i brev av 7. januar 2015. Bergen bystyre handsama saka 21. oktober 2015 og vedtok følgjande høyringsfråsegn: «Bergen kommune støtter Hordaland fylkeskommunes forslag til fredning av den tidlige tobakksbutikken Reimers & Søns efft, gnr. 166 bnr. 633, del av byggnr. 9497811.»

Høyringsrundane gir soleis ikkje grunn til endringar i fredingsforslaget. Før oversending til Riksantikvaren har fylkeskommunen gjort nokre mindre justeringar i fredingsforslaget og dokumentasjonsrapporten.

Opplysning om klagerett og tinglysing

Fredingsvedtaket til Riksantikvaren kan påklagast til Miljøverndepartementet, jf. forvaltingslova § 28. Eventuell klage blir å stile til Miljøverndepartementet, men skal sendast til Riksantikvaren innan tre veker frå fredingsvedtaket er mottatt, jf. forvaltingslova § 29.

Fredingsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminnelova § 22 nr. 5.

Vedlegg: Dokumentasjonsrapport